

Oslo, 26. mars 2024

(Dette brevet er sendt til diverse partiprogramkomiteer i litt ulike versjoner. Det har vært ulike frister gjennom vinteren, som har bidratt til at ting er blitt justert)

INNSPILL TIL PARTIPROGRAMARBEIDET

Naturvernforbundet takker for muligheten til å gi innspill til XXXs arbeid med stortingsvalgprogrammet for perioden 2025–2029. Vi vil med dette brevet komme med en del momenter som vi håper dere vil reflektere rundt og innarbeide i programmet. Vi bidrar gjerne med konkrete tilbakemeldinger på utkast til program seinere i prosessen. Og nøl heller ikke med å stille spørsmål ved behov.

Innledende kommentarer

Den internasjonale naturavtalen fra desember 2022 sammen med både norske klimamål og internasjonale klimaforpliktelser må legge tydelige føringer for politikken. Det regjeringsoppnevnte Klimautvalget 2050 har avgitt en meget solid utredning om hvordan Norge kan bli et lavutslippssamfunn. Denne utredningen inneholder mange konkrete anbefalinger og prinsipper som bør omgjøres til konkret politikk. Målet om 90–95 prosents reduksjon av utslippene innen 2050, som er vedtatt i klimaloven, skal nås. Prinsippene angitt i Klimautvalgets utredning bør være førende for å nå dette målet og må derfor gjennomsyre all politikk. Vi anbefaler at hele programkomiteen setter av 45 minutter til å se [dette foredraget fra utvalgsleder Martin Skancke](#) og gjerne reflekterer sammen.

For at Norge skal klare å nå målet om å bli et lavutslippssamfunn i 2050, slik det står i klimaloven, er det nødvendig med betydelige omlegginger, og det vil ha store konsekvenser. Som Klimautvalget beskriver, vil det være betydelige utslipp fra utvinning så lenge det er aktivitet i petroleumssektoren. I tillegg kommer betydelige utslipp fra forbrenning av olje og gass globalt, selv med elektrifisering og bruk av karbonfangst og -lagring. Samtidig er det også et stort behov for å bruke arbeidskraften som i dag er bundet opp i oljenæringen, til å bygge opp nye og mer framtidrettede næringer. Fortsatt oljeleting og utbygging av nye oljefelt vil kunne binde oss fast til løsninger som ikke er bærekraftige.

Vi har en stor jobb foran oss for å oppnå folkelig aksept for en ambisiøs miljøpolitikk. Økonomiske virkemidler for å innfri miljøpolitikken vil være viktige, men disse møter ofte folkelig motstand. For å skape aksept må fordelingsvirkningene være kjent, og det vil ofte være nødvendig med kompenserende tiltak. Som regel blir det feil å prøve å finne ett virkemiddel som løser både miljø- og fordelingsutfordringene. Derfor trengs det supplerende virkemidler som bidrar til folkelig oppslutning om miljøpolitikken.

Naturvernforbundet etterlyser en full gjennomgang av strukturen i statsbudsjettet, både bevilgninger, skatter og avgifter, for å se om strukturen og innholdet evner å bygge opp om de endringene som er nødvendige. Det trengs også en ny gjennomgang for å vurdere om dagens politikk, med fokus på økonomisk vekst, trekker oss i riktig retning.

En grunnleggende erkjennelse i Klimautvalgets utredning er at ressursene er knappe. Dette gjelder blant annet fornybar energi, arealer og kritiske råvarer. Dette er en viktig grunn til at Klimautvalget mener at det såkalte UFF-prinsippet (unngå, flytte og forbedre) må legges til grunn når politikken skal utmeisles. Det nytter ikke å bare erstatte en energiform med en annen. Vi må redusere forbruket og velge løsninger som reduserer behovet for ressurser. En ansvarlig miljøpolitikk må bygge på denne innsikten.

Den etterfølgende teksten inneholder konkrete punkter sortert sektorvis, strukturert etter overskriftene i Klimautvalgets utredning.

Generelle miljøvirkemidler

- Øk miljøavgiftene, men innføre kompenserende grep. Et eksempel er karbonavgift til fordeling (KAF), som foruten høyere klimaavgifter har et eget element med flat tilbakebetaling av avgiftsinntektene til befolkningen, et system som også hindrer at det offentlige blir avhengig av høye miljøavgifter og dermed får et insentiv til å ikke redusere miljøbelastningen. Prinsippet om flate tilskudd bør også brukes for eventuell videreføring av statlig strømstøtte. En slik ordning må skjerme forbrukerne fra de verste pristoppene og samtidig stimulerer til å investere i viktige energitiltak i egen bolig.
- Fjern natur- og miljøskadelige subsidier.

Energisystemet

- Innfør nye virkemidler for energieffektivisering med både informasjon, minstekrav og støtteordninger for å oppfylle målet om å frigi minst 10 TWh strøm fra byggsektoren til andre formål innen 2030 og en halvering innen 2050. Prioriter oppgradering frem for nybygg for statlig og kommunalt eide bygg. Offentlige bygg må få bedre vedlikehold, energieffektivisering og solceller.
- Sikre at utbygging av solkraft kommer på bygninger, trafikkarealer og kombinasjoner som ikke krever nye naturarealer.
- Prioriter oppgradering av allerede eksisterende vannkraftverk framfor ny utbygging.
- Still strenge natur- og miljøkrav ved alle typer utbygging, også av fornybar energi generelt og til havs.
- Prioriter knappe kraftressurser til formål som faser ut fossil energi og skaper nye, grønne arbeidsplasser som erstatning for petroleumssektoren. Kraft fra land bør ikke brukes til petroleumsvirksomhet. Dette gjelder også Melkøya.
- Sats stort på å utnytte biogass som en ressurs. Øvrige knappe bioressurser prioriteres til annet enn energiformål.
- Ikke åpne for bygging av atomkraftverk i Norge, da dette er en dyr energiform som det vil ta svært lang tid å eventuelt realisere, og som fortsatt har betydelige miljømessige utfordringer.

Arealer og natur

- Sett klare mål som er konsistente med den internasjonale naturavtalen, noe som blant annet betyr at vi må verne 30 prosent av land- og havområdene og komme i gang med å restaurere 30 prosent av delvis ødelagt natur.
- Innfør rammer for kommunal planlegging som bidrar til at Norge innfrir ambisjonene i den internasjonale naturavtalen, med tanke på både kvantitet og kvalitet, og ikke ved å sette en monetær pris på naturen.¹
- Still krav om at både kommunal og statlig arealplanlegging må være arealnøytral. I tilfeller hvor natur likevel må bygges ned, må delvis ødelagt natur andre steder restaureres som kompensasjon og få en verdi som minst tilsvarer det som bygges ned.
- Beskytt verdifulle arealer gjennom vern, arealplanbestemmelser og riktig skjøtsel.
- Still krav om at alle kommuner må revidere kommuneplanens arealdel og vedtatte reguleringsplaner som er eldre enn 5 år for å ta ut områder avsatt til ulike former for utbygging, men som ikke tar nødvendig hensyn til klima- og miljømålene.
- Sørg for god kunnskap om naturverdiene. Før hogst og andre inngrep må det foreligge næringsuavhengige, etterprøvbare, fagbiologiske naturregistreringer.
- Innfør søknadsplikt ved hogst samt midlertid stans i hogst av skoger som ikke har vært flatehogd, og slike skoger må prioriteres i det videre vernearbeidet. Statsforvalteren må gis en aktiv rolle i utvelgelsen av områder for frivillig vern.
- Revider skogloven med utgangspunkt i at natur og miljø må likestilles med næring. All virksomhet skal foregå innenfor naturens tålegrenser.
- Påse at vern må bety vern. Det må ikke åpnes for kraftutbygging i verna vassdrag, og det må i praksis ikke bli mulig å bygge for eksempel veier gjennom verneområder.
- Øk tempoet i vilkårsrevisjonene, med fokus på å løfte miljøtilstanden for hele økosystemet, og utvide verneplanen for vassdrag.
- Sørg for å eliminere/minske påvirkningen fremmede skadelige arter har på naturmangfold og økosystemtjenester gjennom blant annet varslingsordninger, tiltaksliste med prioriterte arter og revidering av lovgivning.
- Innfør forbud mot utplanting av fremmede treslag med høy og svært høy økologisk risiko.
- Sikre høyere bestandsmål for de fire store rovpattedyrene og etabler en kunnskapsbasert og økologisk bedre forvaltning av rovdirene.
- Etablere minst 25 nye prioriterte arter, inkludert jerv, som er norsk ansvarsart. Etablere minst 10 nye utvalgte naturtyper.
- Forby alle nye inngrep i og inntil villreinområdene. Både friluftsliv, jakt og sauebeiting må skje på villreinens premisser. Restaurer villreinens fjellområder.
- Sikre en rask, faglig god og kunnskapsbasert gjennomføring av tiltaksplanen for Oslofjorden, med redusert avrenning og kloakkutslipp, slutt på overfiske og vern av minst 30 prosent av fjorden. I en overgangsperiode trengs det fullt fiskeforbud i hele Indre Oslofjord.

¹ Se blant annet [debattinnlegg i Dagens Næringsliv 1. mars 2024](#).

- Innfør handlingsplan for sjøfugl med ambisiøse tiltak for å snu utviklingen og restaurere bestander med bestandsnedgang. Sjøfuglene trenger egen fiskekvote.
- Vern minst 30 prosent av sjøarealene i norsk økonomisk sone, kontinentalsokkelen og rundt Jan Mayen i form av representative og verdifulle havområder, basert på internasjonale retningslinjer og allerede identifiserte særlige verdifulle områder (SVO-er).
- Vern 30 prosent av kyst- og havområder gjennom et nettverk av representative og spesielt verdifulle områder, inkludert nullfiskeområder, så fort som mulig for å trygge marine bestander og høstbare ressurser.
- Gi alle kystkommuner anledning til å etablere nullfiske-områder og andre verneformer i sine sjøarealer etter modell av torske- og hummerfredningsområdene, som nå er suksessfullt etablert over femti steder langs kysten og i et titall kommuner, og sammen med fagkyndige foreslå 30 prosent av sine sjøarealer som marine verneområder.
- Styrk vernet i allerede etablerte marine nasjonalparker, sjøfuglreservater og andre marine verneområder slik at de kan inngå i Norges rapportering om måloppnåelse på vern av 30 prosent av havområdene.

Matsystemet

- Revider jordbruksavtalen slik at den blir et sterkere verktøy til å oppnå et bærekraftig jordbruk, med lokal sysselsetting, artsrike kulturlandskap, redusert avrenning, mer grønnsaksproduksjon og mer bruk av norske ressurser.
- Innfør de nye kostrådene for Norge, som bygger opp under økt selvforsyning, mindre og bedre kjøtt, mer plantebasert mat og mer villfisk. Det bør opprettes en egen kommisjon for parallell endring av kosthold og endring av norsk jordbruk i tråd med de nye kostrådene.
- Legg til rette for at nye produsenter av potet, grønnsaker, frukt og bær får markedskanaler, slik at det økte forbruket av plantebasert mat dekkes av nye norske produsenter.
- Prioriter matjord til dyrking av korn, belgvekster, grønnsaker, poteter, frukt og bær. Grasproduksjon på slike arealer bør bare være aktuelt der det er nødvendig for vekstskifte og jordstruktur.
- Øk omfanget av naturbeite, noe som er nødvendig for å ivareta og restaurere biologisk verdifulle naturbeitemarker.
- Bruke importvernet aktivt for å sikre bruk av norske ressurser.
- Innfør virkemidler som reduserer matsvinnet.
- Still krav om at alle nye oppdrettsanlegg må være lukkede anlegg i sjø, og sett tidsfrister for lukking av alle eksisterende oppdrettsanlegg. Landbasert oppdrett som medfører nedspredning av kystnatur, er ikke en god løsning. Alt må være bærekraftig, og dødeligheten må ikke overstige 5 prosent.

Transport og mobilitet

- Før en transportpolitikk som tar utgangspunkt i politiske mål, der miljø må være styrende, og ikke basert på trafikkprognoser basert på historisk utvikling.

- Baser transportpolitikken på det såkalte UFF-prinsippet (jamfør Klimautvalget 2050): unngå, flytte og forbedre.
- Innfri målet om null salg av nye personbiler med bensin- eller dieselmotor i 2025, men gjøre dette på en måte som ikke skaper mer biltrafikk og/eller gir flere og større biler.
- Innfør veipricing og innrett bilavgiftene slik at de demper det totale antallet biler og fremmer energi- og ressurseffektive kjøretøy. Veipricing gjør det mulig å differensiere avgiftene slik at miljøproblemene i byene kan dempes uten at det blir dyrere å bruke bil i utkantkommuner.
- Utvid og skjerp nullvekstmålet for personbiltrafikken i byområdene. Staten må fortsatt bidra med store økonomiske midler for satsing på gange, sykkel og kollektivtransport, og det bør innføres en egen ordning for mindre byer og større tettsteder.
- Still krav om prosjektvask av alle store veiprojekt med tanke på nedskalering for å redusere arealbruk og klimagassutslipp og hindre trafikkvekst. Dette må også gjelde Nye Veiers portefølje. Det er ikke rom for flere firefelts motorveier.
- Innfør virkemidler som overfører godstransport fra vei til sjø og bane.
- Reduser flytrafikken, blant annet gjennom å fjerne taxfree-ordningen og gi Avinor et nytt mandat og en ny økonomisk styringsmodell på linje med annen samferdsel, slik at miljø- og distriktshensyn kan gå hånd i hånd.
- Si nei til eventuelle forslag om bygging av en tredje rullebane på Gardermoen.
- Gjør jernbanen konkurransedyktig, i første omgang gjennom å vedlikeholde og fornye dagens spor og gjennomføre mindre investeringer som gjør at vi kan øke kapasiteten for gods- og persontog. Større baneutbygginger må komme som erstatning for motorveibygging.
- Øk sovevognskapasiteten på nattog og forbedre togtilbudet mot kontinentet. Togforbindelser til utlandet bør ses i sammenheng med både godstrafikk, forretningsreiser og muligheten for å tiltrekke seg miljøbevisste turister.

Økonomisk aktivitet, velferd og sirkularitet + innovasjon, omstilling og næringsstruktur

- Prioriter velferd framfor materiell vekst.
- Konkretiser det grønne skiftet til endringer innenfor planetes tåleevne. Det innebærer en kraftig reduksjon i samlet belastning på areal og ressurser.
- Bruk krav til offentlige anskaffelser som aktivt virkemiddel til å ivareta miljø og klima.
- Legg til rette for forretningsmodeller som helt eller delvis erstatter tjenester i stedet for produkter, herunder reparasjon av produkter, og innfør nullsats for merverdiavgifter på reparasjon og utleie av forbruksprodukter.
- Fortsett arbeidet med å redusere bruken av engangspplast og plast som kan erstattes av mer bærekraftige alternativer.
- Bruk og etabler produsentansvarsordninger til å gi krav og insentiver som sørger for gjenvinning av mineraler.
- Innfør forbud mot nye sjødeponier for avfall fra mineralnæringen.

- Innfør et konkret mål om en mineralnæring uten avfall og følg opp med krav om en nasjonal digital materialbank for mineralprosjekter, deponiavgift for restmasser og aktiv bruk av offentlig anskaffelser for å skape etterspørsel etter massene.
- Arbeid aktivt for et nasjonalt og globalt moratorium, et midlertidig forbud, mot mineralvirksomhet på havbunnen på minimum 10 år, inntil kunnskapen er tilstrekkelig for å kunne sikre at mineralutvinning til havs kan skje uten skade på naturmangfold eller økosystemfunksjoner som karbonlagringsevnen.

Norges fotavtrykk

- Ta i bruk et klimaregnskap som viser Norges bidrag til globale klimagassutslipp fra norsk forbruk samt Norges påvirkning av utslipp i andre land gjennom eksport av fossil energi forbruk.
- Øk støtten til klimatiltak og klimatilpasningstiltak i sør.
- Viderefør og styrk det norske klima- og skoginitiativet.
- Gå i front og gi midler til naturbevaringsprosjekter internasjonalt, i tråd med naturavtalen.

Petroleumssektoren

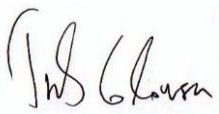
- Sørg for at norsk petroleumspolitik er i tråd med 1,5-gradersmålet gjennom hele verdikjeden (fra utvinning til og med forbrenning). Det samme gjelder norske selskapers virksomhet i utlandet.
- Utarbeid en plan for rettferdig omstilling vekk fra olje- og gassutvinning, som fokuserer på kompetanse og rekruttering, støtteapparat for utsatte arbeidere og lokalsamfunn og arbeidsvilkår i nye grønne næringer.
- Stans tildelingen av nye letelisenser på norsk sokkel.
- Ikke forny eksisterende lisenser og avslå nye utbygginger på norsk sokkel.
- Definer særlig sårbare og verdifulle områder (SVO-er) som petroleumsfrie områder hvor det ikke er tillatt med ny petroleumsvirksomhet.
- Fas ut statlige bevilgninger til petroleumsforskning, seismikk eller annen letevirksomhet.
- Ikke tillat utbygging av ny gassrørledning gjennom Lofoten, Vesterålen og Senja. Endre mandatet til Gassco til å bli en forvalter av det allerede eksisterende transportsystemet for gass i Norge.
- Innfør en omstillingsavgift på utvunnet olje og gass som skal øremerkes til å utvikle nye næringer som er relevante i et nullutslippssamfunn.
- Bruk finansielle virkemidler som økt CO₂-avgift og endringer i skattesystemet for å stimulere til at felt med høyest produksjonsutslipp og lavest lønnsomhet fases ut i et raskere tempo.
- Ikke sats på elektrifisering med landstrøm for gjenværende felt, men pålegge utslippskutt på sokkelen gjennom energieffektiviserende tiltak, havvind etc. Eventuelle restutslipp i sektoren bør håndteres gjennom bruk av EUs kvotesystem i en overgangsfase.

- Ta en aktiv internasjonal rolle for en koordinert omstilling fra fossil energi, som inkluderer omstilling på tilbudssiden. Det bør innebære å inkludere informasjon om utvinning av og infrastruktur for fossil energi som en del av rapporteringen under Parisavtalen og ta felles globale initiativ gjennom for eksempel Beyond Oil and Gas Alliance (BOGA) eller Arktisk Råd.

Frivillighet

- Sikre gode rammebetingelser for frivillig arbeid i Norge gjennom blant annet støtteordninger til organisasjoner og en regelstyrt merverdiavgiftskompensasjonsordning.

Med vennlig hilsen
Naturvernforbundet

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Truls Gulowsen', is placed on a light blue rectangular background.

Truls Gulowsen
leder